

РОЗВИТОК ТВОРЧОСТІ УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ НА УРОКАХ З УКРАЇНСЬКОГО І РОСІЙСЬКОГО ЧИТАННЯ

У статті розкриваються основні шляхи розвитку словесної творчості учнів початкових класів на заняттях з українського та російського читання.

Ключові слова: творчість, емоційний фактор, між предметні зв'язки.

Потреба суспільства у творчій особистості в наш час надзвичайно зростає. Тому, одним з першочергових завдань сучасної школи є впровадження таких педагогічних технологій, які максимально сприяють розвитку творчих здібностей учнів, їх творчої самореалізації.

Дослідження, проведені сучасними вченими, показали тісний зв'язок між навчанням і творчістю дітей. Фахівці наголошують, що будь-який досвід може бути засвоєний двома шляхами. В основі першого лежить активне засвоєння дитиною прийомів поведінки, способів дій, знань для подальшого їх удосконалення. Такий шлях називається відтворюючим. Це шлях навчання, яке розвиває.

В основі іншого шляху — творча переробка, створення нових способів дій. Це шлях творчості. Навчання і творчість взаємозалежні. Лише тоді, коли навчання носить виховний і розвиваючий характер, можна успішно розвивати творчість. За словами Б. П. Нікітіна, активне засвоєння дітьми знань, навичок — це той досвід, при якому їхнє творче самовираження одержить повний розвиток. А творчість дітей, у свою чергу, активізує процес навчання. Адаже від дітей потрібно застосування творчих зусиль. При цьому виникає самостійність, ініціатива, активність, які спонукають дитину освоювати знання, навички, уміння [3].

Серед факторів, які сприяють активізації творчої діяльності учнів, значне місце посідає емоційний фактор. Питанням емоційності навчання займалися В. С. Абдулін, К. П. Белобородова, С. І. Ігнат'єв, Л. Г. Косток, Л. В. Кремльов, С. О. Кошелева, О. Н. Лук, В. С. Петрушин, В. І. Помагайба, С. Л. Смирнов та багато інших.

В. І. Помагайба вважав за необхідне значно посилити емоційне забарвлення навчально-виховного процесу і ввести такий принцип навчання, як емоційний. На його думку, суть цього принципу полягає в насиченні навчально-виховного процесу інтелектуальними, моральними і естетичними почуттями з допомогою яскравих прикладів і художніх образів, глибоко осмислених дій, також навчальний процес повинен супроводжуватися ситуаціями успіху, щоб не тільки глибоко засвоїти знання, вміння, навички, але й прагнути використати їх у житті [4].

Фізіологічні і психологічні механізми емоцій, їхній зв'язок з мисленням та іншими психологічними процесами і особливостями особистості розкрили і обґрунтували М. М. Амосов, П. К. Анохін, Л. С. Виготський, А. Н. Леонтьєв, М. П. Павлов, С. Л. Рубінштейн, І. М. Сеченов, Б. М. Теплов, О. К. Тихомиров, Г. Х. Шнигаров та ін.

Досліджуючи ВНД людини, І. П. Павлов довів, що активний стан психіки вимагає певного збудження не лише у корі головного мозку, але й в підкіркових вузлах, в яких знаходяться центри емоційних реакцій, які Павлов назвав "емотивним фондом", звідки, за його словами, надходить енергія для коркового збудження.

Експериментальні дослідження В. І. М'ясищева і його співробітників показали, що саме емоції виявляють активність особистості, зокрема і розумову. Крім того, активність сприйняття пам'яті, мислення, уявлення залежить від емоційного стану особистості.

У проведеному нами дослідженні емоційними засобами активізації творчості учнів було обрано музику, природу, художні твори та зображувальну діяльність учнів на уроках. Охарактеризуємо кожний з цих засобів.

Музику називають "дзеркалом душі людської". Це мистецтво безпосереднього та сильного емоційного впливу, оскільки в ньому упредмечено людські емоції.

Дослідження, проведені В. М. Тепловим, дозволили стверджувати, що музика, завдяки різноманітності виразних засобів є комплексним дратівником, викликаючи цілісну реакцію всього організму. Тому сфера впливу музики на людину величезна. Найбільші можливості закладені в її емоційно-естетичному впливі, що пояснюється самою її природою [6].

Вивчаючи механізми музичного впливу і, зокрема, музичного сприйняття М. П. Білінова відзначає, що музичні твори сприймаються не тільки як синтез організованого в часі звучання, а в першу чергу як звукова передача художнього образу. Тому музичне сприйняття не зводиться до фізіологічного сприйняття музики. Механізми музичного сприйняття дуже складні: це складна сходінка, якісний стрибок [1].

Музика може спонукати людину на відкриття, додати сили виконати будь-яку дію, надихнути і заспокоїти. Вона, впливаючи на емоційну сферу свідомості, - а відомо, що емоційні переживання мають домінуюче значення у житті дитини, - є активатором будь-якої діяльності і має беззаперечне значення в активізації творчої діяльності дитини.

Ідея спорідненості виховання з природою людини знайшла відображення у притчах, філософських трактатах, байках, афоризмах великого мислителя минулого Г. Сквороди, а думки про роль природи у розвитку людини мали позитивний педагогічний, соціальний зміст і значно вплинули на подальший розвиток педагогічної думки в Україні.

К. Ушинський, натхненний ідеєю всебічного розвитку особистості, у своїй педагогічній теорії і практиці відводив естетичному вихованню, і спілкуванню з природою зокрема, велике і заслужене місце. Він підкреслював, що природи, її художній образ відіграє першорядну роль у розвитку мислення дітей, яке живиться образами безпосередньо сприйнятими із зовнішнього світу, формує естетичні потреби, здібності, навички дитини.

Певне місце знайшла краса природи і в педагогічній системі О. Духновича. У наукових працях та в поезії він розкрив виховне значення природи в моральному вдосконаленні та в розвитку творчих здібностей дитини.

Переконаність у великому виховному впливі природи виніс із своєї плідної вчительської діяльності В. Сухомлинський.

У педагогічних працях В. Сухомлинський містяться важливі й цінні для сучасної педагогіки положення про організацію і методику проведення уроків мислення серед природи. Він обґрунтував вимоги до вибору об'єктів природи для спостережень, розробив спеціальні завдання на мислення, побудовані на спостереженнях, показав необхідність використання питань проблемно-пошукового характеру, що спрямовують самостійну пошукову діяльність дітей, висунув вимоги до розповіді вихователя про природу. Виховання природою називалося школою під блакитним небом, що відчиняє перед дітьми вікно у світ: це розвиток і збагачення уявлень дітей про прекрасне, формування почуття любові до нього, емоційного відгуку, правильних оцінювальних суджень, уміння самостійно створювати прекрасне [5].

Важливим засобом емоційного впливу на молодших школярів можуть виступати картини відомих художників, малюнки самих учнів та образотворча діяльність дітей. Образотворча діяльність сприяє всебічному розвитку дитини, значно впливає на її мислення та сприйняття — уміння спостерігати; помічати характерні ознаки об'єкту; аналізувати його форму, колір; зберігати уявлення про об'єкт.

Експериментальна робота проводилась з учнями третього класу на уроках українського та російського читання. Започатковуючи експеримент, нами були проаналізовані творчі роботи учнів за темою "Золота осінь". Отримані експериментальні дані довели, що у учнів недостатній словниковий запас у творах мало складних речень, в яких не вистачає прикметників.

Все це дало підставу для розробки експериментальної методики розвитку словесної творчості на основі її інтеграції з різними видами діяльності (грою, спілкуванням з природою, слуханням музики, малюванням).

Так, при підготовці учнів до творчої роботи за темою "Листопад" на протязі двох тижнів з ними проводились екскурсії до парку, де діти визначали ознаки осені, знаходили взаємозв'язки між різними явищами природи у цей період року, пояснювали прикмети осені і таке ін. На уроках читання вивчали вірші про осінь. Також учні слухали вірші у виконанні вчительки, читали цитати відомих письменників про осінь, робили колективний відбір опорних слів і словосполучень, які надалі активно використовували в своїх творах. Такі заняття супроводжувались слуханням музики та розглядом репродукцій. Наприклад, учні слухали п'єсу П. Чайковського "Осінь пісня", розглядали репродукцію картини І. Левітана "Золота осінь". На уроках зображувального мистецтва учнів в малюнках передавали різноманітні відтінки осені. Під час цієї діяльності також звучав музичний супровід відповідного характеру, що емоційно забарвлював творчі прояви дітей.

Наприкінці підготовки учнів проводилось тематичне опитування з читання; під час позакласної роботи закріплювались знання учнів з даної теми. Такий між предметний зв'язок і використання різних засобів емоційного впливу на учнів значно покращив словесну творчість дітей: збагатив їх словниковий запас, розширив застосування у творах різних частин мови. Діти також краще оволоділи граматичними уміннями й правописними навичками, швидше розв'язували мовленнєві завдання.

Така постановка навчання дозволила індивідуалізувати творчий процес, досягти значних зрушень у загальному розвитку учнів.

1. *Блинова М. П.* Музыкальное творчество и закономерности ВНД / М. П. Блинова. – Л.: Музыка, 1974. – 144 с.
2. *Выготский Л. С.* Воображение и творчество в детском возрасте / Л. С. Выготский. – СПб.: Союз, 1997. – 96 с.
3. *Никитин Б. П.* Ступеньки творчества или развивающие игры / Б. П. Никитин. – М.: Просвещение, 1990. – 160 с.
4. *Помагайда В. И.* Эмоциональность как фактор активизации учащихся в учебном процессе / В.И. Помагайда // Советская педагогика. – 1959. – №4. – С. 66.
5. *Сухомлинский В. А.* О воспитании / В.А. Сухомлинский. – М. : Политиздат, 1979. – 273 с.
6. *Теплов Б. М.* Музыка в нашей жизни / Б.М. Теплов. – М. : Просвещение, 1989. – С. 47 – 52

Подано до редакції 18.10.2010
